

Драгица С. Дракић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Drakis@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-5248-6562

Иван Д. Милић
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
I.Milic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-7916-5590

КОНТРОЛА ОСУЂЕНИХ ЛИЦА НАКОН ИЗДРЖАНЕ КАЗНЕ ЗАТВОРА*

Сажетак: *Над осуђеним лицима која су учинила кривична дела на која се примењује Закон о посебним мерама за сиречавање вршења кривичних дела против њихове слободе према малолетним лицима, сироводе се посебне мере након издржане казне затвора. Посебне мере се сироводе по сили закона и оне могу да трају најкраће две а најдуже двадесет година након издржане казне затвора. Предмети њихове аутора су управо посебне мере.*

Кључне речи: *посебне мере, кривично дело, прекршај, казна затвора, полиција, повереник.*

УВОД

Осуђени који издржава казну затвора у казненом заводу налази се 24 часа под надзором *затворских власти*. Свакако да тај степен надзора зависи од тога у којем казненом заводу осуђени издржава казну затвора и у којем одељењу и групи је распоређен. Треба истаћи и чињеницу да је тај надзор строжи уколико је осуђени на *извршењу* одређених дисциплинских мера које су му *изречене* за време издржавања казне затвора. У појединим случајевима

* Рад је настао као резултат рада на Пројекту „Правна традиција и нови правни изазови“, чији носилац је Правни факултет у Новом Саду, Универзитет у Новом Саду.

осуђени неће бити под надзором иако је одређено да казну *затвора издржава у казненом заводу* – на пример уколико се осуђеном одобри да одређено време „проведе“ ван казног завода.

Осуђени који казну затвора издржава у просторијама у којима станује такође се надзире и то пре свега од стране *Повереника*. Степен надзора је наравно већи уколико се тзв. кућни затвор спроводи уз електронски надзор – тада је осуђени 24 часа под електронским надзором. Свакако да се у случају извршење тзв. кућног затвора осуђени, путем електронског надзора или без њега, контролише са циљем – да се *ушврди* да ли напушта просторије у којима станује.

Надзор над осуђеним се врши и у другим случајевима а не само уколико је изречена казна затвора. На пример, надзор који се врши над осуђеним којем је изречена условна осуда са заштитним надзором.

Не сме се изгубити из вида и надзор који се спроводи над *окривљеним лицем* приликом одређивања одређених *процесних мера* – као што је то, на пример, притвор или тзв. кућни притвор.

Након што се осуђени отпусти са издржавања казне из казног завода према њему почињу да теку, ако су изречене, мере безбедности. Тада почиње да тече рок за брисање података из казнене евиденције, почињу да теку правне последице осуде, итд. Уколико је осуђени условно отпуштен могуће је да се и тада *надзире у већем степену* – пре свега ако је одређено да се условно отпуштеном одреди *електронски надзор*.

Од када је ступио на снагу Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима¹ свако осуђено лице на које се овај закон примењује а након отпуштања са издржавања казне затвора се налази под одређеним надзором. Наиме, према том осуђеном се спровode *посебне мере* које се састоје у „вршењу надзора“ – „вршењу контроле“ над осуђеним. Те посебне мере у појединим случајевима знатно погађају осуђеног, јер се управо путем примене тим мера *његова права и обавезе* знатно разликују од осуђених који су издржали казну затвора на које се не примењује ЗоПМ.

Рад је подељен у неколико систематизованих и логично повезаних целина. На почетку се указује на посебне мере које наступају по сили закона и на њихово трајање. Затим ће се указати на неколико правила приликом отпуштања *било којег* осуђеника из казних завода. У наредном делу указаће се на извршење-спровођење посебних мера. У последњем делу рада биће предочене *последице кршења* посебних мера.

¹ Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, *Службени гласник РС*, број 32 од 8. априла 2013. (у даљем тексту и ЗоПМ)

1. Укратко о Закону о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима

Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима објављен је у Службеном гласнику РС 8. априла 2013. а ступио је на снагу осмог дана од дана објављивања. ЗоПМ има укупно 19 чланова. У образложењу закона се наводи, између осталог, да се закон доноси из разлога што је стопа кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима у порасту. Такође се наводи и да је закон донет у складу са међународним документима²

ЗоПМ се примењује на учиноце који су према малолетним лицима извршили следећа кривична дела:³

- 1) силовање (члан 178. ст. 3. и 4. Кривичног законика);
- 2) обљуба над немоћним лицем (члан 179. ст. 2. и 3. Кривичног законика);
- 3) обљуба са дететом (члан 180. Кривичног законика);
- 4) обљуба злоупотребом положаја (члан 181. Кривичног законика);
- 5) недозвољене полне радње (члан 182. Кривичног законика);
- 6) подвођење и омогућавање вршења полног односа (члан 183. Кривичног законика);
- 7) посредовање у вршењу проституције (члан 184. став 2. Кривичног законика);
- 8) приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (члан 185. Кривичног законика);
- 9) навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама (члан 185а Кривичног законика);
- 10) искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу (члан 185б Кривичног законика).

У литератури се наводи да је одређени број осуђеника након издржане казне затвора спреман да понови⁴ кривично дело и да је припремљен за извршење кривичног дела, те да се ради спречавања вршења дела треба осуђеник надzirати.⁵ Чини се да је законодавац пошао од претпоставке да се осуђени

² Извор: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/mml/viewAct/156> на дан: 17.01.2023.

³ Вид. чл. 3 ст. 1 ЗоПМ.

⁴ Сматра се да је један од разлога рецидивизма и лош државни механизам који се огледа у помоћи осуђеним лицима. Вид. Панфилова Анастасија Сергеевна, Конардов Сергей Борисович, Актуалне проблеме ресоцијализације осуђених, Проблеми правоохранителне активности на современном етапу: зборник трудов Всероссийской (с међународним учешћем) научно-практичке конференције (22–23 априла 2022 године, г. Кострома), 387.

⁵ О томе вид. Иванова Екатерина Сергеевна, Административни надзор за лицима, ослобођенима из места лишења слободе: основна форма остваривања и проблеме

за време издржавања казне затвора не може „поправити“ – не може ресоцијализовати⁶, те се из тог разлога и након издржане казне надзире. Са правом се наводи у науци да су кривична дела против полне слободе предмет непрекидног преиспитивања.⁷

ЗоПМ се примењује само на *йунолейтне* учиниоце кривичних дела.⁸ Овим законом се између осталог забрањује ублажавање казне, забрањује условно отпуштање осуђених лица, прописују правне последице осуде и посебне мере.⁹

1. ПОСЕБНЕ МЕРЕ ПРЕМА ОСУЂЕНОМ ЛИЦУ

Након издржане казне затвора према осуђеном лицу на које се примењује ЗоПМ примењују се и *йосебне мере*. Посебне мере нису врста кривичних санкција, већ се може рећи да су то мере *sui generis*.¹⁰ Према учиниоцу кривичног дела на које се примењује ЗоПМ, *йосле* издржане казне затвора, спроводе се следеће посебне мере:¹¹

1) обавезно јављање надлежном органу полиције и Управе за извршење кривичних санкција;

2) забрана посеђивања места на којима се окупљају малолетна лица (вртићи, школе и сл.);

административног надзора, *Союз криминалисто́в и криминоло́гов: йериодическое йечайное издание, журнал*. – 2021. – № 3, 86. Такође се у литератури истиче да је важна социјална адаптација осуђених након издржане казне. О томе вид. Черков Владимир Александрович, Грон Виктория Владимировна, Социальная адаптация лиц, освобожденных из мест лишения свободы, и ее значение в предупреждении рецидивной преступности, *Проблемы йравоохранительной деятельности на современном эйшае*: сборник трудов Всероссийской (с международным участием) научно-практической конференции (22–23 апреля 2022 года, г. Кострома), 176–180.

⁶ О ресоцијализацији осуђених вид. Шпилевская К. С., Ресоциализация как цель наказания в Республике Беларусь, *Актуальные йроблемы йравовых, экономических и йуманиитарных наук*. Материалы XII Международной научно-практической конференции профессорско-преподавательского состава, аспирантов, магистрантов и студентов. – Минск, 21 апреля 2022 г.: в трех частях / ред. кол.: С.И. Романюк [и др.]. – Минск: БИП, 2022. – Ч. 1, 177–178.

⁷ Ivan Đokić, Nove mere prema učinocima krivičnih dela protiv polne slobode – nužnost ili povratak u мрачно доба, *Kaznena reakcija u Srbiji: tematska monografija*. Deo 11/ urednik Đorđe Ignjatović. – Beograd: Pravni fakultet u saradnji sa Kriminološkom секцијом Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, 2021, 281.

⁸ Вид. чл. 3 ст. 2 ЗоПМ.

⁹ Вид. чл. 5, 6 и 7 ЗоПМ.

¹⁰ О правној природи посебних мера вид. Бранислав Ристивојевић, „Пунитивни популизам“ српског законодавца – критичка анализа тзв. Маријиног закона, *Пегесејо Савештовање Срјској удружења за кривичноправну йеорију и йраксу*, Златибор 2013, 325–328.

¹¹ Вид. чл. 7 ст. 1 ЗоПМ.

- 3) обавезно посећивање професионалних саветовалишта и установа;
- 4) обавезно обавештавање о промени пребивалишта, боравишта или радног места;
- 5) обавезно обавештавање о путовању у иностранство.

Осуђеног после издржане казне затвора *чека* и *примена* посебних мера, што значи да се његова слобода контролише и то значајно – осуђеног чека *контролисана слобода*.¹² Наведене мере наступају по *сили закона*. Дакле, о њиховом наступању не одлучује суд. У том делу оне су сличне правним последицама осуде. Према осуђеном се *спроводи* свих пет наведених мера.¹³

2. ТРАЈАЊЕ ПОСЕБНИХ МЕРА

Посебне мере се *не* спроводе за време издржавања казне затвора. Тек када осуђени у целости издржи казну затвора почињу да се спроводе посебне мере. Посебне мере спроводе се најдуже 20 година после извршене казне затвора.¹⁴ Посебне мере почињу да се спроводе од оног дана када је осуђени у *целости* издржао казну затвора. С тим у вези, могло би да се постави питање да ли се посебне мере спроводе од дана када је осуђени *условно ошћушћен*? Одговор на то питање се налази у самом ЗоПМ, јер се њиме прописује да се осуђена лица на која се примењује ЗоПМ не могу *условно ошћушћити*.¹⁵

Према ЗИКС осуђени се отпушта из казненог завода оног дана када му је истекла казна. Међутим, ако истек казне пада у суботу, недељу или у дане државних празника, осуђени се отпушта последњег радног дана који претходи тим данима.¹⁶

ЗоПМ изричито не прописује колико *најкраће* могу да трају посебне мере, али се долази до закључка да оне морају трајати најмање *две* године. Наиме, осуђено лице над којим се спроводе посебне мере има право да поднесе захтев за преиспитивање потреба за даљим спровођењем мера после истека сваке *две године* од почетка примене посебних мера. Осуђени има

¹² О посебним мерама вид. Милан Шкулић, *Кривична дела њрошћив њолне слободе*, Београд, 2019, 47-48.

¹³ Посебне мере се кумулативно спроводе, Емир Ћоровић, Ајсела Ћоровић, Десет година од доношења тзв. Маријиног закона – између очекивања и стварности, *Зборник радова са међународне научне конференције, „Раскршћа међународној кривичној и кривичној ѡрава – реформа ѡравосудних закона Републике Србије“*, Палић, 16–19. јун 2023, 539. Не постоји индивидуализација посебних мера.

¹⁴ Чл. 7 ст. 2 ЗоПМ.

¹⁵ Чл. 5 ст. 2 ЗоПМ.

¹⁶ Чл. 178 ст. 1 и 2 Закона о извршењу кривичних санкција, *Службени ѡласник РС*, број 55 од 23. маја 2014, 35 од 21. маја 2019. (у даљем тексту и ЗИКС)

право да први пут поднесе такав захтев након протека две године од дана почетка примене посебних мера – што значи да ако суд „усвоји захтев осуђеног“ трајање посебних мера престаје. То значи и да оне *не моју* престати *иначно* након две године, јер је потребно да прође и одређено време како би суд донео одлуку о том захтеву. ЗоПМ не предвиђа рок у којем суд мора/треба да одлучи о захтеву осуђеног.

Са друге стране, сваке *четири године* суд проверава да ли је потребно да се посебне мере и даље спроводе. Да ли постоји потреба за даљем спровођењу посебних мера одлучује суд који је донео првостепену пресуду. Суд у овом случају одлучује по *службеној дужности*. Долази се до закључка, да у случају када осуђени *не поднесе* захтев за преиспитивање потребе даљег спровођења посебних мера – да ће се та *потреба* први пут преиспитати након протека *четири године* од дана када су мере почеле да се спроводе и то по службеној дужности.

Уколико би осуђени сваке *две године* подносио захтев за преиспитивање потребе даљег спровођења посебних мера то значи да би суд сваке две године доносио *одлуку о преиспитивању*. То би значило да се сваке две године доноси одлука о преиспитивању, и тако све док суд не донесе одлуку о престанку мера или не прође двадесет године од када су мере почеле да се спроводе.

У вези са престанком мера поставља се и питање – да ли суд доноси одлуку о престанку свих или само појединих мера? Чини се да је интенција законодавца ишла у правцу престанка свих посебних мера. С обзиром на то да се све мере истовремено спроводе тако да оне истовремено и престају. Међутим, сматрамо да не постоји препрека да суд у поступку *индивидуализације* утврди да је престала потреба за спровођењем *одређене мере*. У том случају престала би потреба за даљем спровођењу те одређене мере, док би се остале мере спроводиле.

3. ОДРЕДБЕ ЗАКОНА О ИЗВРШЕЊУ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА КОЈЕ СЕ ОДНОСЕ НА ОТПУСТАЊЕ ОСУЂЕНИКА

Процедура отпуштања осуђеника са издржавања казне затвора из казненог завода прописује се прописима којима се уређује извршење кривичних санкција. Закон о извршењу кривичних санкција садржи и неколико одредаба које се односе и на *надзор* над осуђеником након отпуштања из казненог завода. Те одредбе се односе на *сваког осуђеника* након отпуштања из казненог завода. Такође се у њему налази одредба о томе ко се *обавештава* да је осуђени отпуштен из казненог завода – а то се односи само на *одређену категорију* осуђених лица.

3.1. Јављање полицији

Осуђеном које се отпушта из казног завода издаје се *отпушни лист*. Отпушни лист служи „отпуштеном осуђеном“ и као доказ о идентитету до доласка у место пребивалишта, односно боравишта – могуће је да је, у зависности од дужине издржаване казне затвора, осуђеном за време издржавања казне истекао рок важења личне карте. Отпушни лист, поред осталог, садржи и датум отпуштања и датум до када отпуштено лице треба да се јави полицији.¹⁷ Дакле, свако осуђено лице након отпуштања из казног завода дужно је да се јави полицији – логично је да је дужно да се јави полицији по месту пребивалишта односно боравишта осуђеног. Полицији се осуђени јавља како би она предузела одређене мере из своје надлежности. Такође се не сме заборавити да након издржане казне према осуђеном почињу да теку одговарајуће изречене мере безбедности – ако су изречене.

3.2. Обавештавање жртве кривичног дела

Обавештавање жртве кривичног дела није било прописано ранијим Законом о извршењу кривичних санкција. Према важећем Закону о извршењу кривичних санкција, у случајевима када се осуђени за кривична дела против живота и тела, против полне слободе или против брака и породице, отпушта са издржавања казне затвора, односно условно отпушта, као и у случају бекства из затвора, завод ће обавестити жртву кривичног дела.¹⁸ Дакле, важне су *три групе* кривичних дела. У три случаја се обавештава жртва кривичног дела, али имајући у виду да се осуђени на којег се примењује ЗоПМ не може условно отпустити, жртва кривичног дела ће се обавестити у случаја, и то: 1. бекства из затвора¹⁹ 2. отпуста осуђеника – то ће бити и када је осуђени у целости издржао казну затвора. Такође, то може бити и у случају ако је осуђени амнестиран или помилован – јер ЗоПМ *не забрањује* амнестирање нити помиловања осуђених.

Обавештење завод доставља жртви ако је она то тражила, и ако процена ризика завода указује на потребу превентивне заштите жртве.²⁰ Према оваквом решење потребно је да се остваре кумулативно (оба услова) да би завод обавестио жртву.²¹

¹⁷ Вид. чл. 180 ст. 1, 2 и 3 ЗИКС.

¹⁸ Вид. чл. 181 ст. 1 ЗИКС.

¹⁹ О бекству из затвора вид. Иван Милић, Бекство из затвора – кривично дело или дисциплински преступ?, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2017, 813-823.

²⁰ Вид. чл. 181 ст. 2 ЗИКС.

²¹ Детаљно о томе ко се сматра жртвом кривичног дела у вези са оваквим решењем ЗИКС вид. Александра Илић, *Коментар Закона о извршењу кривичних санкција*, Београд, 2022, 338-340.

4. СПРОВОЂЕЊЕ ПОСЕБНИХ МЕРА КОЈЕ СУ ПРОПИСАНЕ ЗОПМ

Начин спровођења посебних мера уређује пре свега ЗоПМ. Међутим, и у Закону о извршењу ванзаводских санкција и мера²² и Правилнику о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду Повереника²³ се налазе одредбе којима се уређује спровођење/извршење појединих посебних мера.

Према ЗоИВСМ осуђени на које се примењује ЗоПМ дужан је да се јави надлежном Поверенику – по месту пребивалишта или боравишта осуђеника. Осуђени је дужан да се јави у року од три дана од дана када је издржао казну – када је отпуштен из казног завода.²⁴ Повереник је дужан да изради програм извршења посебних мера. Он је дужан да изради програм поступања у року од осам дана од дана јављања осуђеног. Повереник је дужан да упозна осуђеног са програмом поступања и са последицама неизвршења обавеза. Програм извршења посебних мера Повереник доставља суду који је донео одлуку, као и полицији, саветовалишту и установама битним за спровођење програма извршења посебних мера.²⁵ Израда програма поступања детаљније се уређује Правилником о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду Повереника²⁶.

4.1. Обавезно јављање надлежном органу полиције и Управе за извршење кривичних санкција

Под мером обавезног јављања надлежном органу полиције²⁷ и Управе за извршење кривичних санкција подразумева се дужност осуђеног да се лично јави организационој јединици полиције у месту његовог пребивалишта и организационој јединици Управе за извршење кривичних санкција надлежној за третман и алтернативне санкције, сваког месеца најкасније до 15. дана у месецу.²⁸ Дакле, осуђени има могућност да се јави од 1. до 15. дана у месецу. Свакако Повереник осуђеног треба да упозна у које време у току

²² Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, *Службени гласник РС*, бр. 55 од 23. маја 2014, 87 од 13. новембра 2018. (у даљем тексту ЗоИВСМ)

²³ Правилник о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду Повереника, *Службени гласник РС*, број 30 од 27. марта 2015.

²⁴ Вид. чл. 58 ЗоИВСМ.

²⁵ Вид. чл. 59 ЗоИВСМ.

²⁶ Вид. чл. 35 и 36 Правилника о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду Повереника.

²⁷ Уместо што је прописао „органу полиције“ законодавац је требао да пропише „организационој јединици полиције“ или „надлежној полицијској управи“.

²⁸ Вид. чл. 8 ЗоИВСМ.

дана осуђени може да се јави. Под личим јављањем треба подразумевати да то значи да је осуђени дужан да *гође* у просторије наведених органа.

У појединим ситуацијама могу се појавити одређени проблеми у вези са јављањем осуђеника. Могуће је да осуђени неће бити у могућности да се лично јави – на пример уколико се налази на *болничком лечењу*. Такође, осуђени не може да се непосредно јави уколико му је за време епидемије заразне болести одређена мера самоизолације-карантина. Такође, за време трајања тзв. полицијског часа²⁹ осуђени није био у могућности да се непосредно јави. У наведеним примерима осуђени не може да трпи последице због нејављања надлежним органима – јер су разлози нејављања *ојравдани*. Међутим, осуђени треба да на други начин оствари комуникацију са надлежним органима који је одговарајући у овом примерима – на пример *телефонским љушем*. Свакако би у случају нејављања надлежни органи требали да остваре *контракти са осуђеним* како би утврдили који је разлог нејављања.

Такође, у још једном случају осуђени није у обавези да се непосредно јави надлежном органу – у случају боравка у иностранству. Дакле, за време боравка у иностранству осуђени није у обавези да се јавља надлежном органу. С тим у вези, осуђени уколико путује у иностранству у обавези је да се јави надлежној организационој јединици полиције.³⁰

4.2. Забрана посећивања места на којима се окупљају малолетна лица

Под мером забране посећивања места на којима се окупљају малолетна лица подразумева се дужност осуђеног да се уздржава од посећивања места на којима се окупљају малолетна лица, као што су школске зграде, школска дворишта, вртићи, игралишта, дечије манифестације и сл.³¹

Овде законодавац начелно одређује „круг“ места које осуђени не сме да посећује. Кажемо начелно, јер се оставља могућност и да се на другим местима на којима се окупљају малолетна лица забрани осуђеном да их посећује.

У појединим случајевима извршење ово мере може бити проблематично уколико и само осуђено лице има малолетно дете-децу. Није за очекивати да ако се једино осуђени стара о њима да се забрана односи стриктно на сва места. Наиме, Повереник би у програму поступања морао јасно да одреди извршење ове мере – на пример да осуђени може да уђе у школско двориште за време док чека своје дете ако то чине и остали родитељи. Да може да уђе

²⁹ О полицијском часу вид. Иван Милић, О тзв. полицијском часу за време ванредног стања проглашеног због епидемије заразне болести COVID-19, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2/2020, 745-762.

³⁰ Вид. чл. 12 ЗоПМ.

³¹ Вид. чл. 9 ЗоПМ.

у школску зграду за време одржавања „родитељског састанка“. Да може да присуствује дечијој манифестацији уколико његово дете учествује на тој манифестацији. Дакле, суштина се огледа у томе да деца осуђеника не могу да снесу последице због тога што се над њиховим родитељем спроводу посебне мере. Свакако да ће се из програма поступања знати када ће се осуђени налазити на *овим местима*.

4.3. Обавезно посећивање професионалних саветовалишта и установа

Под мером обавезног посећивања професионалних саветовалишта и установа подразумева се дужност осуђеног да посећује професионална саветовалишта и установе према програму који му одреди организациона јединица Управе за извршење кривичних санкција надлежна за третман и алтернативне санкције.³² Ради спровођења ове мере Повереник ће у програму поступања одредити где и на који начин се спроводи ова мера. Повереник може да контролише да ли осуђени поступа у складу са програмом поступања, а то ће по правилу бити на начин што ће сарађивати са *установом* у којој се спроводи посебна мера.

4.4. Обавезно обавештавање о промени пребивалишта, боравишта или радног места

Под мером обавезног обавештавања о промени пребивалишта, боравишта или радног места подразумева се дужност осуђеног да у року *од четири дана* од дана промене лично обавести надлежну организациону јединицу полиције и организациону јединицу Управе за извршење кривичних санкција надлежну за третман и алтернативне санкције, о промени пребивалишта, боравишта или радног места.³³

Ово је механизам за контролу осуђеника на територији Републике Србије. Пребивалиште је место у коме се грађанин настанио са намером да у њему стално живи, односно место у коме се налази центар његових животних активности, професионалних, економских, социјалних и других веза које доказују његову трајну повезаност с местом у коме се настанио.³⁴ Боравиште је место у коме грађанин привремено борави ван места свог пребивалишта дуже од 90 дана.³⁵ Иако се промена пребивалишта и боравишта врши код

³² Вид. чл. 10 ЗоПМ.

³³ Вид. чл. 11 ЗоПМ.

³⁴ Чл. 3 ст. 1 тач. 2 Закона о пребивалишту и боравишту грађана, *Службени гласник РС*, број 87 од 21. новембра 2011.

³⁵ Чл. 3 ст. 1 тач. 3 Закона о пребивалишту и боравишту грађана.

надлежне организационе јединице полиције, ипак је осуђени у обавези да такву промену пријави поново полицији и Повереничкој канцеларији. Промена пребивалишта и боравишта значајна је и за спровођење посебних мера, јер се у том случају поставља питање територијалне надлежности полиције и Повереничке канцеларију у погледу спровођења посебних мера. Осуђени је дужан да пријави и промену *радног месца*.

4.5. Обавезно обавештавање о путовању у иностранство

Под мером обавезног обавештавања о путовању у иностранство подразумева се дужност осуђеног да се најкасније три дана пре путовања у иностранство³⁶ лично јави надлежној организационој јединици полиције.³⁷ Законом о пребивалишту и боравишту грађана уређује се обавеза пријаве привременог боравка у иностранству.³⁸

Осуђени је дужан да надлежној организационој јединици полиције пружи податке о држави у коју путује, као и месту и дужини боравка у иностранству.³⁹ На овај начин осуђени се контролише ван територије Републике Србије. У случају да је осуђени отишао у иностранство над њиме се *не могу* примењивати остале посебне мере. Не могу се примењивати јер се остале посебне мере спроводе у Републици Србији, а у овом случају осуђени је отпутовао у другу државу.

У појединим случајевима постојаће проблем у вези са прописаним роком за јављање – роком од три дана пре путовања у иностранство. Наиме, за *планирани* путовања у другу државу није спорно што је законодавац прописао овакав рок. Међутим, неспорно је да се осуђеном могу десити одређени *непланирани* догађаји који ће захтевати да осуђени одмах по сазнању за њих отпутује у другу државу. На пример, смрт члана породице или блиског пријатеља. У том случају није за очекивати да ће осуђени увек моћи да се јави три дан пре путовања јави полицији. Законодавац је на овом месту требао да пропише и изузетак – да се осуђени може у оправданим случајевима јавити и непосредно пред путовање.

Интересантно је и то што законодавац није прописао да се у овом случају не обавештава Повереничка канцеларије, већ само полиција. С тим у вези, није оправдано да Повереник не зна да је осуђени отпутовао у другу државу, јер се поставља питање како ће он да врши надзор над осуђеним када *не зна* да је он отпутовао у другу државу. У овом случају полиција би требала да

³⁶ Иностранство је свако место ван територије Републике Србије. Вид. чл. 3 ст. 1 тач. 7 Закона о пребивалишту и боравишту грађана.

³⁷ Вид. чл. 12 ст. 1 ЗоПМ.

³⁸ Вид. чл. 16 ст. 1 и 2 Закона о пребивалишту и боравишту грађана.

³⁹ Вид. чл. 12 ст. 2 ЗоПМ.

обавести повереничку канцеларији о томе да је осуђени отпутовао у другу државу.

4.5.1. *Последице кршења посебне мере*

Имајући у виду да се према осуђеном спроводе посебне мере – логично питање које се поставља јесте која је последица кршења посебне мере. Кршење посебне мере законодавац је могао да квалификује као кривично дело или као прекршај. Да ли ће се одређена радња-дело прописати као кривично дело или прекршај треба да зависи од *друштвене опасности*. С тим у вези поставља се питање колико је друштвено опасно уколико осуђени прекрши посебну меру?

Пре него што одговоримо на ово питање корисно је напоменути да је законодавац 2016. године⁴⁰ прописао ново кривично дело – *Кршење забране утврђене мером безбедности*.⁴¹ Наиме, до тада кршење већине забрана било је квалификовано као прекршаја, а од 2016. године кршење одређених забрана квалификује се као кривично дело. Дакле, друштвена опасност гледано из угла законодавца је *промењива*, тако да је одређена радња у одређено време прекршај а *касније* се та иста радња квалификује као кривично дело.

Законодавац је прописао да је кршење посебних мера које предвиђа ЗоПМ прекршај. За тај прекршај прописана је казна затвора од 30 до 60 дана.⁴² Казна затвора од 60 дана је казна која се према Закону о прекршајима⁴³ може *најдуже прописати*. Дакле, законодавац је оценио да је кршење посебних мера најтежи прекршај – јер је прописао казну затвора у максималном трајању. Реч је прекршају *нечињења*. Дакле, прекршај постоји када осуђени пропусти да предузме радњу коју је по закону дужан да предузме.

Суд у прекршајном поступку мора да индивидуализује казну. Суд је у обавези да цени све олакшавајуће и отежавајуће околности и да након те оцене изрекне казну. Без обзира на то што је прописана казна затвора, она се не мора увек изрећи. Наиме, суд може у поступку индивидуализације казне, под условима који су прописани Законом о прекршајима, да учиниоцу прекршаја ублажи казну. Према Закону о прекршајима, у погледу овог прекршаја суд приликом ублажавања казне може, између осталог, да уместо прописане казне затвора изрекне новчану казну или рад у јавном интересу.⁴⁴

⁴⁰ Закон о изменама и допунама Кривичног законика, *Сл. гласник РС*, бр. 94/2016.

⁴¹ Вид. Иван Милић, О последицама кршења забране која је утврђена мером безбедности, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2018, 1269–1281.

⁴² Чл. 16 ст. 2 ЗоПМ.

⁴³ Закон о прекршајима, *Службени гласник РС*, бр. 65 од 25. јула 2013, 13 од 19. фебруара 2016, 98 од 8. децембра 2016 – УС, 91 од 24. децембра 2019 - др. закон, 91 од 24. децембра 2019, 112 од 12. октобра 2022 – УС.

⁴⁴ Вид. чл. 43 Закона о прекршајима.

Имајући у виду да је прописана казна затвора, против *осуђеног* се подноси захтев за покретање прекршајног поступка прекршајном суду. То осуђено лице које је прекршило посебне мере постаје *окривљено лице*⁴⁵ у прекршајном поступку (окривљено лице за прекршај) када прекршајни суд донесе решење о покретању прекршајног поступка. Уколико се у прекршајном поступку утврди његова прекршајна одговорност, окривљени постаје прекршајно кажњени. Имајући у виду да постаје прекршајно кажњени, то лице ће бити уписано у регистар санкција.

ЗАКЉУЧАК

У Републици Србији неретко се мењају прописи којима се уређује извршење кривичних санкција, а такође су подложни променама и остали *казнени пројекти*. Са друге стране, Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима који је донет 2013. године, ипак, је био новина у наш правни систем. Новина из разлога што пре њега није постојао закон који би уређивао начин контроле одређених осуђених лица након издржане казне. У ЗоПМ свакако постоје одређене мањкавости, које би требало отклонити приликом измене и допуне закона. Да се приметити да је прошло десет година од када је ЗоПМ ступио на снагу, а да он није претрпео никакве измене нити допуне.

Ресоцијализација осуђеника у казним заводима је доста *успешна* имајући у виду да је стопа повратника у Републици Србији велика. Очигледно да је законодавац сматрао да се учиниоци кривичних дела против полне слободе за време издржавања казне затвора не могу поправити-ресосоцијализовати. Из тог разлога се осуђена лица за наведена кривична дела требају контролисати и на слободи. Свакако да се путем њихове контроле утиче да они *не чине* ново кривично дело. Са друге стране, поставља се питање да ли се и на тај начин могу „у потпуности“ спречити да учине кривично дело? Одговор је свакако да не могу. Разлог је тај што они нису као у казненем заводу 24 часа под надзором затворских власти. С тим у вези, они имају могућност да учине и друга кривична дела а не само дела против полне слободе.

Примена посебних мера заиста може бити „строга“ по осуђеног. Осуђена лица на које се примењују ЗоПМ нису у истом правном положају као и остала осуђена лица која су издржала казну затвора. Свакако је добро решење што примена посебних мера може да престане одлуком суда. Кршење посебне обавезе предвиђа се као прекршај за који је предвиђена најстрожа казна затвора која се може изрећи за прекршаја – а то је казна од 60 дана затвора.

⁴⁵ О окривљеном у прекршајном поступку вид. Иван Милић, Дужност окривљеног да говори на својој штету, *Гласник Адвокајске коморе Војводине*, 9/2015, 447-457.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Đokić Ivan, Nove mere prema učiniocima krivičnih dela protiv polne slobode – nužnost ili povratak u mračno doba, *Kaznena reakcija u Srbiji: tematska monografija*. Deo 11/ urednik Đorđe Ignjatović. – Beograd: Pravni fakultet u saradnji sa Kriminološkom sekcijom Srpskog udruženja za krivičnopravnu teoriju i praksu, 2021.
- Илић Александра, *Коментар Закона о извршењу кривичних санкција*, Београд, 2022.
- Милић Иван, Бекство из затвора – кривично дело или дисциплински преступ?, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2017.
- Милић Иван, Дужност окривљеног да говори на своју штету, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 9/2015.
- Милић Иван, О последицама кршења забране која је утврђена мером безбедности, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2018.
- Милић Иван, О тзв. полицијском часу за време ванредног стања проглашеног због епидемије заразне болести COVID-19, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 2/2020.
- Ристивојевић Бранислав, „Пунитивни популизам” српског законодавца – критичка анализа тзв. Маријиног закона, *Педесето Саветовање Српској уружења за кривичноправну теорију и праксу*, Златибор 2013.
- Ђоровић Емир, Ђоровић Ајсела, Десет година од доношења тзв. Маријиног закона – између очекивања и стварности, *Зборник радова са међународне научне конференције, „Раскрива међународној кривичној и кривичној права – реформа правосудних закона Републике Србије”*, Палић, 16–19. јун 2023.
- Шкулић Милан, *Кривична дела против полне слободе*, Београд, 2019.

* * *

- Иванова Екатерина Сергеевна, Административный надзор за лицами, освобожденными из мест лишения свободы: основная форма осуществления и проблемы административного надзора, *Союз криминалистов и криминологов: периодическое печатное издание, журнал*. – 2021. – № 3.
- Панфилова Анастасия Сергеевна, Конардов Сергей Борисович, Актуальные проблемы ресоциализации осужденных, Проблемы правоохранительной деятельности на современном этапе: сборник трудов Всероссийской (с международным участием) научно-практической конференции (22–23 апреля 2022 года, г. Кострома).
- Черков Владимир Александрович, Грон Виктория Владимировна, Социальная адаптация лиц, освобожденных из мест лишения свободы, и ее значение в предупреждении рецидивной преступности, *Проблемы правоохранительной деятельности на современном этапе*: сборник трудов Всероссийской (с международным участием) научно-практической конференции (22–23 апреля 2022 года, г. Кострома).
- Шпилевская К. С., Ресоциализация как цель наказания в Республике Беларусь, *Актуальные проблемы правовых, экономических и гуманитарных наук*. Материалы XII Международной научно-практической конференции профессорско-преподавательского состава, аспирантов, магистрантов и сту-

дентов. – Минск, 21 апреля 2022 г.: в трех частях / ред. кол.: С.И. Романюк [и др.]. – Минск: БИП, 2022. – Ч. 1

* * *

Закон о извршењу кривичних санкција, *Службени њласник РС*, број 55 од 23. маја 2014, 35 од 21. маја 2019.

Закон о извршењу ванзаводских санкција и мера, *Службени њласник РС*, бр. 55 од 23. маја 2014, 87 од 13. новембра 2018.

Закон о изменама и допунама Кривичног законика, *Сл. њласник РС*, бр. 94/2016.

Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, *Службени њласник РС*, број 32 од 8. априла 2013.

Закон о пребивалишту и боравишту грађана, *Службени њласник РС*, број 87 од 21. новембра 2011.

Закон о прекршајима, *Службени њласник РС*, бр. 65 од 25. јула 2013, 13 од 19. фебруара 2016, 98 од 8. децембра 2016 – УС, 91 од 24. децембра 2019 - др. закон, 91 од 24. децембра 2019, 112 од 12. октобра 2022 – УС.

Правилник о начину извршења ванзаводских санкција и мера и организацији и раду Повереника, *Службени њласник РС*, број 30 од 27. марта 2015.

* * *

<https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/mml/viewAct/156> на дан: 17.01.2023.

Dragiša S. Drakić
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
D.Drakić@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-5248-6562

Ivan D. Milić
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
I.Milic@pf.uns.ac.rs
ORCID ID: 0000-0002-7916-5590

Supervision over Convicts after Serving a Prison Sentence

Abstract: *Convicts who have committed crimes, which the Act on Special Measures for Preventing the Commission of Sex Crimes against Minors applies to, are subject to special measures after serving their prison sentence. The special measures are applied by force of law and must be enforced for at least two and at longest for twenty years after the prison sentence has been served. The author focuses on these special measures.*

Keywords: *special measures, crime, misdemeanor, prison sentence, police, commissioner.*

Датум пријема рада: 11.07.2023.

Датум достављања коначне верзије рада: 31.08.2023.

Датум прихватања рада: 05.09.2023.